

STRESZCZENIE POPURANONAUKOWE PROJEKTU

Każdemu może zdarzyć się popełnić błąd i wejść w konflikt z prawem. Czasami naruszenie reguł jest tak karygodne, że musi wiązać się z izolacją sprawcy od społeczeństwa poprzez osadzenie go w jednostce penitencjarnej, zakładzie poprawczym bądź młodzieżowym ośrodku wychowawczym. Nie można zapominać, że wykonywana tam kara bądź środki upominawcze i poprawczy powinny być wykonywane w taki sposób, aby wzbudzić u osadzonego potrzebę przestrzegania porządku prawnego i wpoić mu podstawowe normy moralne, jako że leży to w interesie nie tylko sprawcy przestępstwa, ale i całego społeczeństwa, do którego sprawca zwykle kiedyś wraca. Nie budzi też wątpliwości, że osadzenie nie pozbawia sprawcy jego godności i elementarnych praw przysługujących każdemu człowiekowi, do których zaliczyć należy prawo do wyznania.

Przedmiotowy projekt nie jest skoncentrowany na wpływie religii na resocjalizację osadzonych, ponieważ oddzielenie tego czynnika od innych determinant jest bardzo trudne, a na **respektowaniu ich prawa do jej wyznawania i praktykowania**. Osadzenie w więzieniu bądź innych ośrodkach odosobnienia jest dla człowieka, szczególnie związanego ze swoim środowiskiem rodzinnym, sytuacją bardzo trudną. Zapewnienie prawa do wykonywania praktyk religijnych ludziom wierzącym może przywrócić wewnętrzną równowagę, natomiast ateści, z powodu większej ilości czasu i częstej refleksji nad własnymi wyborami życiowymi, w czasie osadzenia niejednokrotnie powracają do religii, której możliwość praktykowania i wyznawania państwo ma obowiązek im zapewnić.

Od wielu lat nie przeprowadzono badań poświęconych standardom prawa do uczestnictwa w praktykach i posługach religijnych, które powinny być respektowane w czasie osadzenia w więzieniach. Z kolei zapewnienie minimalnych praw w tym zakresie nieletnim przebywającym w zakładach poprawczych i młodzieżowych ośrodkach wychowawczych nigdy nie znalazło się w polu zainteresowania polskich badaczy, pomimo że ich sytuacja jest jeszcze trudniejsza z powodu konieczności połączenia prawa dziecka do życia zgodnie ze swoim wyznaniem, z uprawnieniami ich rodziców do wychowania dzieci według wyznawanej wiary. Także za granicą nie były podejmowane tego rodzaju zagadnienia. Planowane badania mają na celu ustalenie, czy, a jeśli tak, to które z praktyk i posług religijnych są ograniczane w toku izolacji, a w razie uzyskania odpowiedzi pozytywnej – na ile są one uzasadnione.

Przeprowadzenie rzetelnych badań wymaga poczynienia ustaleń dwojakiego rodzaju – w pierwszej kolejności odkodowanie modelu prawnego poprzez ustalenie, w jakim zakresie państwo gwarantuje osadzonym prawo do wyznawania religii i uczestnictwa w praktykach i posługach religijnych, z uwzględnieniem wszystkich typów i rodzajów jednostek penitencjarnych, zakładów poprawczych i młodzieżowych ośrodków wychowawczych oraz szczególnych statusów nadawanych niektórym z osadzonych w tym czasie. Analiza normatywna, w aspekcie zasady określoności prawa karnego, wymaga też ustalenia, na ile przepisy precyzyjnie określają minimalny katalog uprawnień religijnych, z których administracji jednostki zrezygnować nie wolno.

Następnie, za pomocą badań ankietowych wśród osadzonych przeprowadzonych w wybranych jednostkach oraz z pracownikami tych jednostek (na podstawie ustandaryzowanego kwestionariusza), w tym z wychowawcami, pedagogami oraz kapelanami, należy model ten zweryfikować. Innymi słowy, celem jest ustalenie, czy normatywnie przydane uprawnienia dotyczące prawa do wyznania są respektowane, czy wszyscy osadzeni uważają je za wystarczające, a jeżeli nie, to jakie są tego przyczyny, czy szczególne rygory związane z niektórymi osadzonymi, przykładowo szczególnie niebezpiecznymi, wpływają na ograniczanie ich prawa do praktyk i posług religijnych, a jeżeli tak, to czy jest to uzasadnione i niezbędne. Ponadto, z uwagi na dominującą pozycję kościoła rzymsko-katolickiego w Polsce, istotne jest zweryfikowanie, czy standardy uprawnień przysługujących osobom preferującym inne wyznanie są gwarantowane na zbliżonym poziomie, a jeżeli nie, to czy jest to uzasadnione. Wykonawcy w kwietniu 2016 r. przeprowadzili już badania pilotażowe (opublikowane później w Archiwum Kryminologii) w dwóch jednostkach penitencjarnych, które wskazały na różnicowanie minimalnych praw do praktyk i posług religijnych wśród skazanych i tymczasowo aresztowanych, wykazując tym samym potencjał badawczy do przeprowadzenia dalszej analizy naukowej w tej wrażliwej i ważnej dla wielu osób sferze życia.

Przeprowadzone badania, zarówno w sferze normatywnej, jak i empirycznej, pozwolą na skonstruowanie postulowanego wzorca standardów ochrony praw religijnych osób pozbawionych wolności.